> Prof. Schoolland kweet zich op een loffelijke wijze van zijn moeilijke taak. Hij hield zich op de hoogte van onze Nederlandsche litteratuur. In Amerika leeft hij nog altijd met Holland mede. Dat is dezerzijds dankbare waardering waard. Laten we daarom partij trekken van het vele goede, dat de geachte schrijver in zijn werkje ons biedt.[55]

Eerste Wereldoorlog

In het voorjaar van 1914 verdiepten de vrienden zich in de verhouding tussen lichaam en ziel. Ze lazen de bespiegelingen die de bejaarde Kuyper daaraan wijdde in zijn reeks 'Van de Voleinding' in *De Heraut*. Kuyper bleef theoloog, maar ging de discussie met de biologie niet uit de weg. Materieel monisme, zoals bij de positivisten, was naar zijn mening niet houdbaar: 'Niet stof en geest, om ons tot deze meest gewone tegenstelling te bepalen, maar slechts ééne eenvoudige waarheid, waarin zoowel de geest als de stof èn oorsprong èn sfeer van werkzaamheid vinden.'[56] Dat standpunt bood alle aanleiding tot verder onderzoek. Hadden de 'levenskiemen' waarover Kuyper sprak alleen betrekking op de ziel of ook op het lichaam? En als dat laatste zo was, hoe verhielden die beide zich dan tot elkaar? Daarover hadden de vrienden al in de jaren tachtig de bespiegelingen doorgenomen van Jan van Andel (1839-1910).[57] Schoolland noemde in dit verband de belangstelling in Amerika rond 1893 voor het fenomeen schijndood, dat door sommigen werd geweten aan verbinding tussen het lichaam en een uitgetreden maar nog verbonden ziel.[58]

De oorlog bracht een wending in hun correspondentie. Het uitbreken van het conflict kwam voor beiden als een verrassing. Wat was er aan de hand? Als goede gereformeerde nam Albracht de zondagse preek als richtsnoer. Dat kon des te beter omdat zijn Groningse wijkpredikant J.J. Miedema was: een alumnus van de VU, overtuigd aanhanger van Kuyper, 'gezocht spreker en gevreesd debater'.[59] Hij stond in de nazomer van 1914 nadrukkelijk bij het wereldgebeuren stil:

> Waarom wij zoo bewaard, zoo onmiddellijk aan België grenzende? We hebben nu vier weken lang elke week een bidstond gehouden. Ds. Miedema sprak erover dat wij een muur van soldaten aan onze grenzen hadden, maar dat daarom een muur van de Heirscharen des Heeren zich moest stellen, zouden wij wel bewaard zijn. En liet daarop zingen Psalm 34:4.[60] Dit trof mij. De engelenschaar is een geestelijke macht. En nu is er juist een geestelijke macht geweest, die ons, ten deele althans, ervoor bewaarde dat wij in den krijg betrokken werden.[61]

[55] H. Bavinck, inleiding bij: K. Schoolland, *Stijl, vinding en voordracht. Beschouwingen*, Groningen 1909.

[56] A. Kuyper, 'Van de Voleinding' cxii (vierde reeks 13), in: *De Heraut van de Gereformeerde Kerken in Nederland* 7 december 1913.

[57] J. van Andel, *Herinnering aan onze dooden*, Leeuwarden 1885. Het in de bibliotheek van de Protestantse Theologische Universiteit in Amsterdam aanwezige exemplaar is een tweede druk.

[58] K. Schoolland aan F.J. Albracht, 854 Worden Street, Grand Rapids (Michigan) 3 februari 1914.

[59] Karakterisering in: Jaap van Gelderen, *De weg ligt vooruit. De Gereformeerde Kerk van Rotterdam-Charlois 1887-1987*, Kampen 1987. Miedema had in 1907 een beroep uit Charlois naar Groningen aangenomen.

[60] 'Des Heeren Engel schaart een onverwinbre hemelwacht, rondom hem die Gods wil betracht: dus is hij wel bewaard.' Psalm 34:4, geciteerd uit: *Het Boek der Psalmen benevens eenige Gezangen*, Leeuwarden (A. Jongbloed) z.j. (ca. 1890).

[61] F.J. Albracht aan K. Schoolland, Groningen 5 september 1914.